

ce pepeo, našao sam jednu potvrdu u Akademijinu Rječniku:

Crna zemljo i pepele, čijem se dičiš i oholiš.

Primjer je Mavre Vetranovića, hrvatskoga pjesnika iz 16. stoljeća, a u AR je dodana napomena »govori se oholu čovjeku«. Sličnih primjera ima i u novijim djelima. Evo nekoliko primjera:

*Zar si morala, mala željeznice,
Jutros do mi odrezoš moga Javora?*

D. Tadijanović, Kada tišina spava, zlato moje

*Rijeko, nosiš li možda
meni od Jelene pozdrav?*

-----
*Oblače, maleni, bijeli,
možda mi ti nosiš pozdrav?*

D. Tadijanović, Mladić u trsju tužan

*O vjete, brate moj, vjete,
Raskrili
Golema krila svoja.*

D. Tadijanović, Smrt mladića

*Izrasti, bore viti, zeleni,
Iz moga srca žalosnog,
Kada me u grob sahrane...*

D. Tadijanović, Kad umrem

*Vozi me, kotaču, jednom kraju svijeta:
kod posljednjih kuća sjaje Finis Terrae.
Vozi me, kotaču, madašniku meta...*

T. Ujević, Tramvaji do Selske ceste

Zemljo, o zemljo! Narod! Gastronomijo!

T. Ujević, Mudre i lude djevice, 43.

*Putuj! Sve! Stolico, stole, notesu, broju
garderobe!*

Isto.

*Prozore, čepe neba, odčepi mi autentični
miris munja iz oblaka...*

Isto, 73.

Gori, vatro: kotle, ključaj!

W. Shakespeare, Macbeth, prev. J. Torbarina

Ti primjeri očito pokazuju da jezični priručnici trebaju uzeti u obzir vokative svih imenica, a hoće li se oni upotrebljavati ili neće, to ne zavisi od jezičnih priručnika, nego od potrebe onih koji se jezikom služe.

Stjepan Babić

O LIKU I ZNAČENJU RIJEČI POVIJESNOST

M. M. iz Splita poslao nam je ovo pitanje: »Zanima me imenica *povjesnost* ili *povijesnost*. Želim čuti Vaše mišljenje: jeste li za *povjesnost* (dakle bez i) ili ste za *povijesnost* (sa i).

Ja bih se radije priklonio pisanju bez i (*povjesnost*), barem prema onome *povjesnica*.

Te imenice nema ni u jednom rječniku, pa ni u Akademijinu (a da je i ima Akademijin rječnik, njegovo rješenje danas ne bi bilo mjerodavno, jer ima u njemu *povijesničar*, *povijesnik* itd.). Zanimljivo je da neki rječnici imaju *storicitè* (*Deanović-Jernej*, Talijansko-hrvatski rječnik), *historicitè* (*Putanec*, Francusko-hrvatskosrpski rječnik), ali to prevode deskripcijom: *povijesna točnost* (ili *utvrđenost*), dotično pohrvaćenom tudicom: *historičnost*, a ne *povjesnošću* (*povijesnošću*), kako bi, otprilike, trebalo.

Na ovo bi se pitanje moglo opširno odgovoriti, pogotovu zbog naših rječnika koje M. M. spominje, ali kako je rješenje prilično jednostavno i jednoznačno, bit ću kratak.

U osnovi je svih tih izvedenica riječ *povijest*. Bilo je kolebanja da li je u književnom jeziku treba izgovoriti *pōvĳĕst* ili *pŏvĳest*, a prema tome pisati *povijest* ili *povĳest*. Budući da se ustalio lik *povijest*, kolebanja više nema.¹

¹ Usp. A. Musić, Nastavni vjesnik, 1905. str. 364. i D. Brozović, Jezik, V, str. 150.

Od *povijest* izveden je pridjev *povijesni*. Po tvorbi bi moglo biti i *povjesni*, ali se opet ustalilo *povijesni*, odatle izlazi samo *povijesnost* jer u novim tvorbama sa sufiksom -ost osnova ostaje bez promjene, tj. bez kraćenja. Da je *povijesnost* novija imenica, u to nema sumnje. U tom je liku već zabilježena u jednom rječniku koji je ovdje potrebno spomenuti. To je Filozofijski rječnik izašao pod uredništvom V. Filipovića, a u izdanju Matice hrvatske, Zagreb, 1965. Značenje te riječi navedeno je opisno, a među ostalim piše i ovo: »Povijesnost znači i to da je dokazano da je nešto u određenom vremenskom razdoblju doista tako i bilo ili da je i poslije svoga prestanka dalje u vremenu djelovalo.«

Iako je pitanje prvenstveno pravopisno, ovdje valja nešto reći i o izgovoru jer kad kažemo da smo za *povijesnost*, mogao bi tko reći da nitko tu riječ ne izgovara sa *i*. Slažemo se jer smo danas općenito prihvatili jednosložni izgovor nekadašnjeg dugog jata² pa je dakle pisanje sa *i*je samo signal da je u *povijesnost* dvoglasničko dugo je (*ije*).

I riječ *povjesnica* izvedena je od pridjeva *povijesni*, ali se izgovara *povjesnica* zato što se dug slog ispred sufiksa *-ica* krati.

Povjesničar je izveden od *povjesnica* pa i ne dolazimo u sumnju kako ga treba izgovarati i pisati. *Povjesnik* ili *povijesnik* jest problem, ali je lik *povjesnik* ipak normalniji. Dodao bih da je *povjesničar* znatno proširenija riječ.

Stjepan Babić

SVJETLO I LI SVIJETLO

U Akademijinu rječniku nema među natknicama lika *svjetlo*, nego samo *svijetlo* ('isto što svjetlost, vidjelo: lux, lumen') koje se tumači kao »supstanciviran neutrum pridjeva *svijetao*« i onda se samo dodaje: »Govori se i *svjětlo*...« Nije dakle čudno što

² Tko se želi potanje pozabaviti tom problematikom, upućujem ga na raspravu D. Brozovića, O ortoepskoj vrijednosti dugoga i produženog ijekavskog jata, Jezik, XX, 65—74, 106—118, 142—149.

doista ima kolebanja treba li pisati *svjetlo* ili *svijetlo*. Zato nas čitatelj I. Š. pita kako treba pisati tu riječ. On kaže: »U Boranićevu Pravopisu (1951), uz riječ *svijetlo* (imenica) stoji izrazita napomena: ne *svjetlo*! Međutim, vidim da većina, pa i autori vašeg časopisa, pišu redovito *svjetlo* (samo s -je-bez -i-), pa vas molim da i o tome napišete kraći osvrt — kako treba pisati riječ *svijetlo* (imenicu), s -ije- ili samo s -je-?«

Danas je doista uporabna norma takva da se piše i govori *svjetlo*, pa tako jedino propisuje i Pravopis iz 1960. godine, a u Jezičnom savjetniku iz 1971. godine (urednik S. Pavešić) čitamo: *svijetlo* (tj. svjetlost) pokr., knjiž. oblik je: *svjetlo*.

Otkuda ipak kolebanja u pisanju *svjetlo* ili *svijetlo*? Kako nas poučava Akademijin rječnik, lik je *svijetlo* »supstanciviran neutrum pridjeva *svijetao*«. Kad se dakle pisalo (i govorilo) i dokle se pisalo (i govorilo) *svijetlo*, oslonac je bio neizmijenjen pridjev *svijetao*. -tla, -tlo.

Bit će međutim korisno upozoriti da je i pridjev *svijetao*, -tla, -tlo izvedena riječ od imenske osnove koja je u *svijet* i nastavka -el> -al > -ao, pri čemu osnovna imenica *svijet* ima isto značenje kao i izvedenica *svjetlo* (*svijetlo*). Imenica se dakle *svjetlo* (*svijetlo*) raščlanjuje kao: *svijet* + *lo*, gdje se prvi dio shvaća kao osnova, a drugi kao nastavak. Ima podosta primjera u našem jeziku da se ispred nekih sufikasa pokraćuje osnova; znamo da se i ispred komparativnoga nastavka -ij̄ pokraćuje dug osnovni samoglasnik pa tako i prema pridjevu u pozitivu *svijetao svijětla svijětlo* imamo komparativ *svjětliji*, -ā, -ē (-je-, a ne -ije-). Imenički nastavak (sufiks) -lo također može izazvati pokraćivanje pa se tako i od *svijet*+*lo* može direktno dobiti *svjětlo*, ali je to moglo biti potpomognuto i izvedenicom *svjětlost*,¹ koja se samo tako piše (i govori). Treba dakle uzeti kao da osnova riječi *svjetlo* ima kratak slog (kratko -je-) bez obzira na to što joj je u osnovi riječ *svijet* sa slijedom -ije- koji ima vrijednost dugoga samoglasnika.

¹ Usp. D. Brozović, Jezik, V, str. 151. i 152.